

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw”

Adres redactie: ds. H. Amelink, Waal 5, Langerak (Z.-H.)

Administratie: Drukkerij Steenberg, Slotlaan 220, Zeist

A. H. Algra

Een sluipmoordenaar in het ambt

Richteren 3

In het boek 'Richteren' komt herhaaldelijk de zin voor: 'de kinderen Israëls deden opnieuw wat kwaad was in de ogen des HEREN.'

Van dat kwaad doen hadden ze anders wel de kwalijke gevolgen gezien. De vijanden heersten over hen, terwijl ze voorheen geestelijke verwantschap met die vijanden hadden gedemonstreerd. Ze dienden de goden der Moabieten, en zie: de Moabieten gingen hen verdrukken. Dat doet God vaak: Hij straft zijn kinderen met de vrienden die zij zochten, Hij kwelt hen met de mensen en de machten waar ze zo wèg van waren. Dan riepen ze tot de HERE en Hij verloorste hen. Zó is de HERE dan ook weer.

Toch was het kwaad niet grondig afgeleerd. „En ná die tijd heeft hij het nooit meer gedaan”, dat wordt wel eens gezegd van een zondaar die niet in zijn oude kwaad terugviel, maar het komt vaker voor dat een man, ondanks de ellende die hij van zijn zonden beleeft, toch weer de ongerechtigheid zoekt. Dat woord 'opnieuw' in het boek der Richteren is voor ons allen beschamend.

De man die het 'Boek der Rechters' geschreven heeft, of samengesteld, had er oog voor dat het de HERE was die Zijn eigen volk strafte, door de kant te kiezen van Moab. De HERE maakt Eglon sterk tegen Israël. De schrijver zal een Israëliet geweest zijn. Geen gemakkelijke constatering voor hem. Je kunt van machten die tegen je zijn, veel beter zeggen dat ze hun macht van de duivel hebben. Of je zegt dat het je niet meezit, dat je de omstandigheden niet mee hebt. Je gaat al ver als je er toe komt om toe te geven dat de HERE je **verlaten** heeft. Om te schrijven dat de HERE overgelopen is naar het kamp van je aartsvijand en daar zegend aanwezig is, daar behoort wat toe. Als de schrijver van het boek dit ook gezegd heeft in de dagen van Eglon, zal het hem door Israël niet in dank afgenomen zijn. Koning Eglon was een zwaarlijvig man, de Moabieten

waren „welgedane lieden”, ze zagen er patent uit. De HERE was met hen, vele jaren. Al wat zij ondernamen, gelukte.

Totdat God naar Zijn eigen volk terugkeerde. Hij verwekte hun een verlosser. Dat woord 'verwekken' zegt nogal het één en ander. De verlossing komt niet door Israëls nationale veerkracht. Niet door de heldenmoed van Israëls mannen. Het was ook niet zo dat Eglons macht aan het tanen was en dat de Moabieten verschijnselen van decadentie vertoonden. God gaf de verlosser.

Heldenmoed, nee. Een sluipmoord, daar begint Ehud mee. Hij heeft met Israël keurig op tijd het tribut betaald aan Eglon. Hij fleemde nederigheid. Er was niets in zijn optreden dat Eglon kon doen vermoeden dat er iets broeide bij de Benjaminit. Eglon laat zelfs zijn vertrouwde lijfwacht en adjudanten vertrekken als Ehud hem graag even apart gesproken wil hebben. Van dit vertrouwen maakt Ehud misbruik door Eglon een dolk in het lijf te stoten. Ehud moet later maar niet zeggen: het was in de Naam des HEREN dat ik hem verhouwen heb. Hij heeft wel gezegd dat hij een Woord Gods voor Eglon had, maar dat was slechts een listigheid om de heidense koning tot de bereidheid te brengen zich af te zonderen met Ehud, voor een sacraal gesprek en ook die gewijde sfeer misbruikt Ehud. Hij spreekt het Woord Gods niet, dat hij aan Eglon beloofd had. We kunnen slechts van een sluipmoord spreken.

Dat is geen goede manier om het heilig ambt te aanvaarden. Toch blijkt uit Richteren 4:1 dat Ehud wel zo'n tachtig jaar lang Israël bewaard heeft bij Gods geboden. Zolang Ehud rechter was waagden de Israëlieten het niet, de afgoden te dienen.

Het is goed om even terug te bladeren. Richteren 1 en 2 geven niet alleen een inleiding tot een geschiedenis van de rechters, maar ook een overzicht over die tijd. De HERE was bijvoorbeeld met Juda, zodat hij het

gebergte in bezit nam, maar hij was niet in staat de bewoners van de vlakte te verdrijven, want dezen hadden ijzeren strijdwagens. Schoot het geloof van Juda tekort of zette de HERE er een punt achter? Achter de veroveringen? Het is ook duidelijk dat de Israëlieten de Kanaänieten niet verdreven hebben. Het staat er keer op keer. De Engel des HEREN zegt daar het Zijne van, in toorn. Maar dat betekent nog niet dat God hen overgeeft in de macht van de Kanaänieten. De Israëlieten laten de heidense altaren staan. De gewijde stenen en de totempalen. Ze haalden die dingen niet omver. De Kanaänieten bleven daarbij hun godsdienst doen. Dat laat de HERE maar zo geworden, hoewel Hij zijn afkeuring er over uitgesproken heeft. Hij geeft Zijn volk pas over in de macht van de Kanaänieten wanneer Israël na verloop van tijd ook zelf gaat offeren op de heidense altaren. Er staat zelfs in Richteren 2:21 en 22 dat de HERE niet eens meer bereid is de Kanaänieten te verdrijven. Hij wil hen in Kanaän laten blijven om Zijn eigen volk op de proef te stellen.

Hij geeft Israël om zo te zeggen de ruimte. Een speelruimte. Ze zijn begonnen met ongehoorzaamheid. Die heilige stenen en palen konden wel blijven staan. Laat het dan maar zo, zegt God. En dan wil Ik wel eens zien hoe het verder gaat. Als gij kunt leven in het land met al die heiligdommen, dan zal Ik eens kijken of gij niettemin er met een boog omheen loopt. Maar Israël ging er op af.

En ook aan de richter geeft God een speelruimte. Hij verwekt de verlosser. Zijn Geest komt over de richter. Maar de man wordt geen robot.

Hij mag Israël verlossen, en nu wil God wel eens zien hoe hij dat doet. Zo'n sluipmoord is stellig Gods bedoeling niet geweest. Dit had anders gekund. Ehud had dit zo niet moeten doen. Toch ontslaat God hem niet. Tientallen jaren mag hij zijn ambt uitoefenen. Hij, de verlosser Israëls.

Toch ben ik blij dat de buitenkerkelijken mij geen Ehudiaan noemen, maar dat ze het over Christelijke mensen hebben. De geschiedenis van Ehud kennen ze niet. Van Christus weten ze wel aardig wat af. En ze kunnen wel eens wat op de kerken en de kerkse mensen te zeggen hebben, maar je hoort ze nooit kwaad zeggen van Christus. Ze zeggen wel eens: waren ze allemaal maar zoals Jezus. Al geloven ze niet in Hem, Christus staat bij hen hoog aangeschreven. Ze hebben niet dát op Hem te zeggen. En het doet ons goed als onze Richter, onze Verlosser, een goed getuigenis ontvangt. Voor een sluipmoordenaar zouden we ons schamen. Grote voormannen als Calvijn en Willem van Oranje worden in onze tijd ontluisterd. Ze worden ontkleed, de „mythe” wordt van hen afgetrokken. Is het u wel eens opgevallen dat niemand er behoefte aan heeft om onze Here Jezus zo te ontluisteren? Hij is in aanzien, want iedereen weet dat Hij zichzelf niet zocht en geen slinkse paden ging, maar dat Hij zichzelf overgaf aan anderen en voor anderen.

J. Veenhof

De bekenntnisbeweging „Kein anderes Evangelium”

(II)

In het vorige artikel hebben wij een brede weergave geboden van de rede, die prof. dr. Walter Künneth hield op de massabijeenkomst van de Bekenntnisbeweging, die op 22 november jl. in Dusseldorf plaats vond. Deze rede geeft ons een goed inzicht in het getuigenis, dat deze beweging tegenover de moderne theologie laat horen.

In dit vervolgartikel willen we allereerst nog enkele bijzonderheden vermelden over de activiteiten en de werkwijze van de Bekenntnisbeweging. Als landelijk voorzitter treedt op ds. Rudolf Bäumer, predikant in Espelkamp, een bezonnen figuur, die niemand van ongezonde agitatie-zucht zal kunnen beschuldigen. Zijn rechterhand is de dynamische ds. Paul Deitenbeck uit Lüdenscheid (Westfalen). Een vooraanstaande figuur in de beweging is eveneens dr. Gerhard Bergmann, overal in Duitsland bekend als welsprekend evangelist, auteur van het ook in het nederlands vertaalde boekje „Alarm um die Bibel”. Vele malen trad Bergmann voor de t.v. en in vergaderingen met voorstanders van de nieuwe theologie in debat.

In de hoogste regionen van de theologische wetenschap telt de beweging weinig directe medestanders. Ook die professoren, die het met de moderne theologie niet eens zijn, willen meestal geen openlijke strijd met hun collega's riskeren en keuren het strijdvaardige optreden van de beweging af. Toch zijn er enkele professoren in de theologie, die steun verlenen. Als zodanig zijn behalve Künneth te noemen de hoogleraren W. Mundle, E. Beyreuther en de ook in Nederland bekende exegeten H. Frey en O. Michel. In dit verband moet ook melding gemaakt worden van de medewerking van prof. dr. Hans Rohrbach in Mainz. Als vakman op het gebied van de natuurwetenschappen publiceerde hij verschillende geschriften, waarin hij de kernwaarden van het christelijk geloof tegenover natuurwetenschappelijke bedenkingen krachtig handhaafde. Reeds herhaaldelijk gaf deze geleerde blijk van zijn sympathie voor de Bekenntnisbeweging.

De bisschoppen en de andere leidinggeven- de instanties van de verschillende landskerken, die samen de evangelische kerk van Duitsland vormen, nemen blijkens diverse officiële verklaringen doorgaans een kritische houding aan. Men geeft soms wel uiting aan zorg over de kerkelijke toestand, die mede door de radikale stellingen van de moderne theologie veroorzaakt is, maar tot geen prijs wil men alléén deze theologie in de beklagenbank zetten. Dikwijls spreekt men als zijn oordeel uit, dat, terwijl de moderne theologen in hun kritiek op verschillende punten te ver gaan, de Bekenntnisbeweging daarentegen aan het goed recht van het historisch-kritisch Bijbelonderzoek niet ten volle recht laat wervaren. Men laat zich daarbij kennelijk leiden door de vrees voor nog verdergaande verwijdering binnen de ene evangelische kerk en door het streven de strijdende partijen alsnog nader tot elkaar te brengen. Het laat zich verstaan, dat de Bekenntnisbeweging van haar kant met deze benadering niet tevreden is en telkens weer aandringt op een klare positie-

keuze. Voor een goed begrip en een zuivere beoordeling van deze stand van zaken moet men wel bedenken, dat de kerkelijke verhoudingen in Duitsland sterk verschillen van die in Nederland. In Nederland kent men vele protestantse kerken en denominaties naast elkaar, ten dele scherp van elkaar afgegrensd en ieder een eigen leven leidend.

In Duitsland treffen we een volkomen andere situatie aan. De landskerken daar hebben nooit het verschijnsel van omvangrijke afscheidingen gekend.

Bijna alle protestanten zijn, althans op papier, lid van de verschillende grote landskerken. De „vrije kerken” („Freikirchen”), zoals de baptistengemeenten en de vrije evangelische kerken vormen een heel kleine minderheid en verscheidene leden van deze groeperingen zijn tegelijk ook in de registers van de landskerk ingeschreven; het behoort nu eenmaal tot de goede toon om daar lid van te zijn. Deze situatie heeft ten gevolge, dat theologische en kerkelijke controversen niet, zoals bij ons, tot één denominatie beperkt kunnen blijven; ze raken aanstonds de hele evangelische christenheid.

In het licht hiervan moeten wij de activiteiten van de Bekenntnisbeweging bezien en beoordelen. Haar wijze van optreden wordt gedragen door de overtuiging, dat het lot van het gehele duitse protestantisme op het spel staat. Zelf verklaart zij herhaaldelijk en met grote nadruk, dat het haar gaat om het heil der gemeente. Hier ligt ook de diepste reden, waarom zij niet meewerkte aan de laatstgehouden grote Kirchentag in Hannover. Men vreesde, dat aan de zwakken en geringen ergernis gegeven zou worden. De Kirchentag, zo betoogt men, mag geen experimenteerterrein worden. Experimenten zijn nodig, maar ze behoren niet voor het forum van de gemeente plaats te vinden. Er zijn experimenteertereinen genoeg, b.v. in de evangelische Akademiën en in de theologische instituten van de universiteiten. De gemeente heeft echter onderwijzing nodig. Bovendien, bij experimenten moet de gemeenschappelijke grondslag, van waaruit zulke experimenten gewaagd worden, vaststaan. Met het fundament zelf kan men niet experimenteren.

Dat vele meelevende gemeenteleden de zorg van de Bekenntnisbeweging delen, staat wel vast. De openbare bijeenkomsten, die de beweging op allerlei plaatsen in Duitsland belegt, worden steeds druk bezocht. Ook de cursussen, die men ten behoeve van de gemeente organiseert, vinden veel aftrek. Daarnaast richt de beweging zich ook tot de studenten in de theologie. Voor hen organiseert men vakantie-cursussen, waarin de problemen op meer wetenschappelijke wijze aan de orde worden gesteld. Wat de organisatie van de Bekenntnisbeweging betreft valt nog op te merken, dat de landelijke beweging verschillende regionale afdelingen omvat, die ieder onder leiding van een eigen bestuur de doelstellingen van de beweging bevorderen. Voorts laat men op gezette tijden gestencilde „Informationsbriefe” verschijnen, waarin de vragen op algemeen-bevatelijke manier worden besproken en tevens allerlei actueel nieuws over de beweging wordt gepubliceerd.

In het voorgaande hebben wij de Bekenntnisbeweging van diverse kanten belicht. Hoe hebben wij nu over deze beweging en haar activiteiten te oordelen? Daarover willen we tenslotte nog enkele persoonlijke kanttekeningen maken. We stellen voorop, dat de beweging strijdt voor een grote zaak, die voor het christelijk geloof en de christelijke kerk ongetwijfeld een levenskwesitie mag worden genoemd. Ook figuren, die niet met de Bekenntnisbeweging in zee gaan, zoals Karl Barth en verschillende van zijn geestverwanten, hebben als hun oordeel uitgesproken dat in de moderne theologie het hart van het evangelie wordt aangetast. Dat de beweging daartegen protest aantekent, verdient ons respect. Vooral wanneer men in aanmerking neemt, dat deze beweging niet zelden met skepsis of zelfs minachting bejegend wordt, kan men alleen maar eerbied hebben voor de moed, waarmee de mannen der Bekenntnisbeweging voor hun overtuiging opkomen.

Dit neemt intussen niet weg, dat hier ruimte voor kritiek overblijft.

Uit ons relaas is zijdelings al gebleken, dat de beweging voor een niet gering deel haar kracht zoekt in kleinere en grotere bijeenkomsten, die soms bijna het karakter van een massa-demonstratie dragen. Daar zit een goede kant aan: de zaak, die in geding is, raakt de hele kerk en al haar leden. Toch schuilt er ook een gevaar in.

Karl Barth sprak onlangs geestig over de muziekkorpsen in de massabijeenkomsten, „die tegen Bultmann moeten blazen”! Het is waar: met enthousiasme alleen komt men er niet. De bezieling en de geestdrift, die van zulke bijeenkomsten uitgaat, kunnen de serieuze en diepgaande bezinning op de vragen, die de moderne theologie aan de orde heeft gesteld, niet vervangen. De Bekenntnisbeweging erkent stellig de noodzaak van deze bezinning, maar tot dusver heeft men daaraan toch te weinig aandacht besteed. De moderne theologie, ook de „God-is-dood-theologie”, zijn geen vreemde kometen, die van buiten af de vredige atmosfeer in de kerk verstoren. Neen, zij komen voort uit het levensgevoel van de moderne mens, ook de moderne kerkelijke mens.

De „nieuw-rationalistische theologie”, zoals men in de kringen van de Bekenntnisbeweging vaak zegt, is op dit levensgevoel afgestemd en wil daarin haar uitgangspunt nemen. Daarom kan men aan de andere zijde van de frontlijn niet volstaan met het zonder meer repeteren van de oude leer. Men zal op de nieuwe probleemstellingen dienen in te gaan, om van daaruit te streven naar de „vertaling” van de bijbelse boodschap (zonder substantie-verlies!) in deze nieuwe tijd, zodat zij voor de mens van vandaag verstaanbaar wordt.

In dit verband moet nog een speciaal punt genoemd worden, waaromtrent m.i. binnen de Bekenntnisbeweging niet voldoende klaarheid heerst. We doelen op de beoordeling van het historisch-kritisch Bijbelonderzoek: Zoals we bij Künneth vernamen, wil men het goed recht van dit onderzoek als zodanig niet betwisten. Tegelijkertijd accentueert men echter de onmisbaarheid van de verlichting van de Heilige Geest voor het verstaan van de bijbelse boodschap. Het is mede op grond hiervan, dat de tegenpartij de beweging ervan beschuldigt de kritische exegese te disqualificeren. Deze conclusie moge in zijn algemeenheid aanvechtbaar zijn, toch blijft de vraag klemmen, hoe nu het een met het ander te „combineren” is. In dit opzicht is nog geen helderheid bereikt. Soms krijgt men de indruk, dat de leiding van de Geest tegen het wetenschappelijk onderzoek wordt uitgespeeld, met als gevolg, dat de tegenpartij zich niet wezenlijk getroffen voelt en zonder al te veel moeite aangrijpingspunten voor kritiek vinden kan.

De bekwame ds. Otto Rodenberg, auteur van verschillende geschriften tegen de moderne theologie, die zelf daadwerkelijk met de beweging sympathiseert, heeft ten aanzien van deze kwestie enkele scherp-kritische vragen gesteld, die zeker alle aandacht verdienen. Volgens Rodenberg gaat het in de huidige strijd om de „uiteindelijk beslissende vraag, of wij de nieuwe opvatting van de Schrift hebben, die ons in staat stelt betere antwoorden op de vragen der Verlichting te geven dan de door ons gekritiseerde theologische ontwerpen ze hebben en geven. De taak, die hier zichtbaar wordt, kan niet zonder een

doordenken en bespreken van de huidige vragencomplexen op het gebied van de theologie en de geestesgeschiedenis aanvaard worden. Daartoe is een differentiëring nodig, waaraan het in de beoordeling van theologische tegenstanders dikwijls ontbreekt". Bovendien kan men konstateren, dat met betrekking tot de historische kritiek zelfs de meningen binnen de beweging uiteengaan. Sommigen verdedigen een strakke inspiratieleer zonder enige vorm van kritiek, anderen gaan een eindweeg met het kritisch onderzoek mee, b.v. in de vragen rondom de bronnen van de vijf boeken van Mozes. Ook hieruit blijkt, dat nadere bezinning dringend noodzakelijk is.

Bij deze kritische kanttekeningen willen wij het laten. Men moge ze zien als een bewijs van de grote betekenis, die wij aan het optreden van de Bekenntnisbeweging toekennen. Wij hebben gepoogd in deze beide artikelen een objectief beeld van deze beweging te schetsen, dat de lezer in staat stelt zichzelf over een en ander een oordeel te vormen. Ons doel is bereikt, wanneer we hem ervan konden doordringen, dat de zaken, die mede door de activiteiten van de Bekenntnisbeweging nu allerwege aan de orde worden gesteld, voor elk Christen van het allegrootste gewicht zijn.

Katholiciteitsbesef

(III)

Typische verschijnselen van een tekort aan katholiciteitsbesef, of zo men wil, tegenkrachten tegen dit besef, kunnen ook onder ons naar mij dunkt duidelijk worden aangetroffen. Ik wil er nog een paar bespreken.

Daar is in de eerste plaats de vereenzelviging van eigen kerkelijke positie met die van Israël onder het oude verbond. Vooral wanneer men het exclusieve karakter van de kerk wil aantonen, komt dit naar voren. Men legt dan de nadruk op de unieke positie van Israël ten opzichte van de heidenvolkeren rondom, en wijst dan op de antithese; op de centrale plaats waar God Zijn volk vergaderd wil hebben, waarbinnen de rechterstoelen staan; op de valse profeten; op de tegenstelling tussen Jeruzalem en Bethel, tussen het twee-stammen-rijk en het tien-stammen-rijk, en tracht dit dan vrij direct over te brengen op de huidige situatie. Een van de sterkste voorbeelden daarvan is wel te vinden in een synodaal rapport, waarin de vrijmaking vergeleken werd met de uittocht uit Egypte - en wie zou dan mogen terugverlangen naar de vleespotten van Egypte?

Ik meen dat hier toch wel een belangrijk misverstand aanwezig is, en dat men dan uit het oog verliest de unieke en onherhaalbare positie die Israël innam, een positie die juist na de opstanding van Christus principieel veranderd is. De kerk van het Oude Verbond was ruimtelijk begrensd tot het land Kanaän; het centrum van de eredienst was Jeruzalem, waar de tempel stond, en waar op de berg Sion verlossing te vinden was. Wie verlost wilde worden behoorde naar Jeruzalem te gaan; daar vond men het heil, ook wanneer men buiten Israël woonde (Hand. 2!). Deze situatie is voluit te vinden in b.v. Ps. 87 en Ps. 122, psalmen die onder ons dan ook een opvallende populariteit genieten.

Maar na Pinksteren is dat centrum er niet meer, en moet de kerk de wereld in. De heidenen moeten niet meer naar de Godstad toe, maar de kerk moet het heil gaan brengen aan alle volken. De jonge christelijke kerk moet juist weg uit Jeruzalem, en altijd onderweg blijven, naar de einden der aarde en naar het einde der tijden. De heidenen zijn niet meer de verworpenen, maar diegenen die nog in duisternis wandelen, maar waarheen het licht reeds op weg is. De bekeerling behoeft geen jood meer te worden, en de joodse wetten te onderhouden, maar de christen wordt wel de Griek en een Griek. De wereld is niet meer het domein van de Boze, maar Christus is Heer der wereld. Wij worden weggedreven uit de schaapskooi, als schapen onder de wolven, en ons Jeruzalem is boven, dat is ons aller moeder.

Dat betekent dus dat in de Nieuwe Bedeling de wereld niet gericht is op de kerk als centrum

maar dat de kerk gericht is op de wereld. Daar ligt óók de katholiciteit der kerk. Katholiek betekent immers letterlijk: over de gehele wereld, waarover één Naam gegeven is: Christus.

Het centraal stellen van de kerk kan dus nooit meer gebeuren in Oud-Testamentische zin, en hier ligt m.i. de kortsluiting. Dan is het gevolg dat we ons veel te veel gaan con-centreren op onze eigen gemeenschap, en te weinig op de wereld daarbuiten.

Zou het ook niet kunnen zijn dat we zoveel moeilijkheden binnen die gemeenschap hebben, omdat we ons steeds maar bezighouden met eigen problematiek, terwijl we vergeten dat onze taak in de wereld ligt? Zouden we het nog zo druk hebben met het zuiverhouden van onze eigen kerk en met broedertwist, als we buiten aan het front stonden? Zouden we juist dan niet ervaren hoe hard we onze medechristenen nodig hebben, die we bijna niet meer kennen, en hoe opgeblazen de dimensies van interne kerkstrijd feitelijk zijn?

Daar is nog een andere tegenstroming, die het katholiciteitsbesef ondermijnt. Dat is wat ik zou willen noemen het onderganggevoel dat onder ons heerst. Algemeen is de suggestie dat wij leven in het einde der tijden, dat de grote afval komende is en dat de kerk des Heren als tot niet schijnt te gaan worden. De antichrist is komende, en er zijn nu reeds nog maar een handjevol getrouwen (dat zijn wij dan). Deze voorstelling is onder ons al zoveel jaren lang gangbaar, dat ik me kan voorstellen dat er lezers zijn die zich verbazen dat ik dat zou willen ontkennen.

De suggestie is sterk, niet alleen omdat we in ons hart graag onszelf martelaar willen voelen en omdat het altijd vleidend is te vernemen dat wij nog tot het kleine hoopje getrouwen mogen behoren, maar ook omdat we leven in een tijd waarin het oude snel gaat verdwijnen en radicale veranderingen komen.

Zulk een ondergangstemming is er echter meermalen geweest in de kerkgeschiedenis, en steeds gelogenstraft. Juist op keerpunten in de cultuurgeschiedenis duikt dit gevoel op, b.v. aan het einde van de Middeleeuwen. Maar ook in bepaalde kerkelijke gemeenschappen, en ook hier denken we weer automatisch aan de Wederdopers, die zich in Munster verzamelden. Die stemming honoreert maar weinig dat Christus de Heer der wereld en der geschiedenis is, en dat het geloof de wereld overwint. Men vergeet dan ook te gemakkelijk dat de toekomstvisioenen in bv. Openbaringen veel meer een algemene en herhaalbare situatie aangeven, en het lijkt me zeer de vraag of uit de Schrift met recht kan worden afgeleid dat voor Christus' wederkomst eerst praktisch alle gelovigen verdwenen zullen zijn.

P. G. Smelik

Ondertussen kweekt zo'n onderganggevoel veel argwaan ten opzichte van andere christenen: we denken zo gauw dat zij ook al tot de grote afval behoren. Het schept ook een angstvalligheid voor nieuwe gedachten en een krampachtig vasthouden aan het oude, het roept overbodige antitheses op en rechtvaardigt eigen isolement. Het leidt tot zelfverheffing en zelfhandhaving, immers wij vormen dan de kleine getrouwe kerk. Ja, zelfs zijn we soms bereid die kerk te decimeren om de zuiverheid maar te bewaren, immers (zo is me in volle ernst door meerdere kerkleden toegevoegd) die kerk zal toch in de eindtijd als tot niet schijnen gekomen te zijn?

Mede hierdoor zijn we als vrijgemaakten enigszins trots geworden op de uitzonderingspositie die we zijn gaan innemen tussen de andere kerken. Hiermede heeft de vrees voor het oecumenisme' natuurlijk direct te maken. Wij doen niet mee aan gezamenlijk overleg, aan gezamenlijke acties, zelfs niet om de hongerende naaste te helpen, en we denken dan een zeer principieel voorbeeld te geven. Ik denk wel eens: zou het ons nog eens berouwen welke kansen voor het Evangelie we gemist hebben, als we werkelijk eens onze vrede, vrijheid en welvaart moeten inruilen voor de situatie die onze oostduitse en chinese medechristenen momenteel beleven?

TE BERDE

Onze K.O. is een mooi werkstuk. Het paleis op de Dam is eveneens een mooi werkstuk. Beide zijn van tijd tot tijd gerepareerd, opgeknapt, gereviseerd en nog eens opgewreven, maar ondanks dat alles straalt de oudheid er van af. Er staan in het paleis op de Dam artikelen die met geen goud te betalen zijn, er staan in de K.O. artikelen die we voor geen goud zouden willen missen. Er staan ook in de K.O. artikelen die van nul en generlei waarde zijn, althans voor deze tijd.

Enige tijd geleden besloot een vrijgemaakte kerkeraad een kongsi aan te gaan met een synodale kerkeraad. Een zuster van die gemeente vroeg of zo'n besluit zomaar, zonder instemming van de gemeente kon worden genomen en kreeg hierop ten antwoord, dat de kerkeraad soeverein en geen verantwoording aan de gemeente schuldig was. Over dit antwoord zullen we het niet hebben, maar het heeft ons wel aan het denken gezet.

Een feit is dat naar geldend gereformeerd kerkrecht de kerkeraad de enige gezagsinstantie is. Een feit is ook dat we daarvan tijdens de vrijmaking heel wat ellende beleefd hebben, maar dat we desniettemin geen verandering in de K.O. hebben aangebracht. Onze huidige K.O. dateert van 1618 en iedereen die deze K.O. leest, proeft en ruikt de sfeer van die tijd. De kerkregering van die tijd en dus ook van deze tijd doet patriarchaal aan en we menen (zie boven) dat het hard tijd wordt dat hierin verandering komt. Men sta ons toe hierover hardop te denken.

Welk bezwaar zou er bestaan als voortaan niet de kerkeraad, maar de gemeentevergadering een beslissende stem kreeg in allerlei kerkzaken? Dat dit een buigen zou zijn voor het principe van de volkssoevereiniteit is onjuist, men verwarre volkssoevereiniteit niet met democratie. Nergens staat in de bijbel dat de kerkeraad het enige bestuursorgaan moet zijn. Wel vinden we dat aan de gemeente de sleutels van het hemelrijk zijn toevertrouwd. Als, als we tot deze verandering overgaan zullen we wel een paar speciale bepalingen moeten maken bijv. betreffende de geheimhouding van wat er op huisbezoeken e.d. is gepasseerd.

Ook al gaan we niet zover, dan zou het toch aanbeveling verdienen de gemeente meer inspraak te geven, bijv. bij kwesties die de positie van de gemeente in het kerkverband raken, verder bij de verkiezing van ambtsdragers. Het klinkt een beetje pijnlijk, maar deze verkiezing lijkt als twee druppels water op die in Rusland. We kunnen A kiezen of B. En als geen van beiden naar onze mening verkieselijk is? Dan, dan mogen we blanco stemmen.

Er zou nog veel meer te zeggen zijn, maar waarom zouden we het gras voor Uw voeten wegmaaien?

Uit het bovenstaande bleek dat wij geenszins pretenderen de juiste oplossing reeds gevonden te hebben. Wij zijn er wel van overtuigd dat de 17e eeuw de idee van mondige lidmaten niet of ternauwernood kende, althans wat betreft de kerkregering en dat hierin beslist verandering moet komen.

WESTERHUIS

het rassenvraagstuk

(Van een bijzondere medewerker)

Op elk terrein is de wetenschap voortgeschreden en elke tak van wetenschap kent een eigen vaktaal, die alleen terzake kundigen verstaan. De onbetwistbare successen, door de technische wetenschappen behaald, hebben overgave aan de leiding der wetenschap in het algemeen bevorderd. Juist ook onder christenen wordt te vaak uit het oog verloren, dat er achter de wetenschap en haar beoefening een bepaalde geest kan schuilgaan, die we om ons levens wil behoorden te onderkennen!

We behoorden minder argeloos te zijn ten aanzien van de wereld waarin we leven. Niets en niemand is neutraal. Alles en ieder speelt een rol in de geweldige worsteling waar Paulus de Efeziërs in zijn brief op wees. We moesten er meer op bedacht zijn dat Paulus dit niet geschreven heeft voor bijzonder turbulente tijden van oorlog en revolutie en vervolging (waarin zijn raad natuurlijk ook geldt) maar voor het leven van het kind van de Heer in alle omstandigheden van elke dag. Ik denk speciaal aan Ef. 6 over het aandoen van de wapenrusting Gods. Het gaat immers om de aanvallen — niet van mensen — maar van de boze! En vaak is die in tijden van rust en welvaart en vrede veel gevaarlijker.

Het gaat thans over het rassenvraagstuk. Dit houdt in, dat we aandacht gaan besteden aan actuele kwesties waarover wel een studie in drie delen zou te schrijven zijn. De zaak is zeer gecompliceerd en heeft een geschiedenis en achtergronden welke elk op zichzelf een avond zouden kunnen vullen. Alleen al het verschijnsel ras is iets waarover zoveel zinnen bestaan als er hoofden zijn die er zich mee bezig houden. Wat is een ras?, waar komt het vandaan? Hoe is het ontstaan? Het zijn alle vraagstukken.

Toch is dit niet het vraagstuk. In plaats van theoretische beschouwingen willen we aandacht schenken aan brandende kwesties, die een onverteerbaar brok vormen in menige binnenlandse politiek, ja in de wereldpolitiek en aan de conferentietafel van de Verenigde Naties. Omdat zoveel zaken ter sprake moeten komen zult u verstaan dat de inleiding noodzakelijk zeer onvolledig en zeer summier zal moeten zijn. De discussie moge enigszins aanvullen waar teveel ontbrak.

Wat verstaat men onder „ras“?

Volgens Van Dale ziet dit woord op „groepen van mensen die gekenmerkt worden door bepaalde vaste erfelijke eigenschappen“. Van Deursen (Chr. Encycl.) schrijft: „Rassen zijn groepen der mensheid, die dezelfde lichamelijke kenmerken hebben en deze eigenschap erfelijk bezitten. Het begrip ras duidt aan een antropologische eenheid; rassen zijn antropologische verwantschapsgroepen, die zich door bepaalde lichamelijke eigenschappen onderscheiden.“

Dit zijn twee definities, die duidelijk klinken, maar het intussen veel minder zijn! Wanneer is er sprake van vaste erfelijke eigenschappen? Bovendien leert de ervaring dat niet alleen lichamelijke maar ook psychische eigenschappen een heel grote rol spelen, terwijl de lichamelijke eigenschappen soms een veel geringer onderscheidend kenmerk vormen dan men wel denkt. Aan dit feit hebben Joden in de bezettingstijd hun ontsnapping te danken gehad.

Het is dan ook de vraag hoe uitgebreid men het begrip „ras“ moet nemen.

Als we onderscheiden tussen het blanke, het gele en het zwarte ras lijkt alles eenvoudig genoeg. Er zijn echter zoveel variëteiten in elke hoofdgroep en tussen deze nog weer zoveel overgangsvormen, dat in feite een juiste begripsbepaling heel moeilijk is.

In de praktijk van het mensen- en volkenleven is de aanduiding van het ras veel eenvoudiger. Daar is de begripsbepaling geen theoretische bezigheid maar een dagelijks ervaringsfeit, die door tijd en plaats wordt bepaald.

In de jaren voor en tijdens de eerste wereldoorlog vormden de Armeniërs voor de Turken een gevaarlijk ras. De vraag of die Armeniërs wel in eigenlijke zin een ras vormden had hoogstens een theoretische betekenis. De feitelijke verschillen tussen Turk en Armeniër hebben daar en toen aan minstens 1 miljoen Armeniërs het leven gekost...

Voor en tijdens de tweede wereldoorlog vormden de Joden voor de Duitsers een gevaarlijk ras. De vraag of die Joden wel in

eigenlijke zin een ras vormden deed niet terzake. De antisemieten van die tijd ervoeren op storende en irriterende wijze de aanwezigheid van de Joodse volksgroep temidden van het Duitse volk en het heeft daar en toen aan enkele miljoenen Joden het leven gekost.

De wereldgeschiedenis kenmerkt zich door die strijd van dominerende groepen tegen onderlinge groepen. Soms zijn er duidelijke fysieke verschillen, b.v. huidskleur. Soms zijn er duidelijke verschillen in ontwikkeling, cultuur en godsdienst. In de zucht naar macht en aanzien en goederen zijn individuen, groepen en volken bereid de andere groep met onrecht, achteruitzetting en wreedheid te bejegenen.

Dit is bepaaldelijk niet iets alleen van onze tijd, en het is ook niet een onrecht, alleen begaan door het blanke ras. Mongolen, Chinezen, Japanners, Indische volken, zwarte volken en blanke rassen hebben in de loop der eeuwen zulke misdaden bedreven.

Het rassenvraagstuk is als gevolg van de zondeval van onze voorouders, na de zondvloed, toen rassen en volken zijn ontstaan, opgekomen.

Oorsprong der rassen

Een ander punt, dat aandacht verdient, is de vraag naar de oorsprong der rassen.

De wetenschap in het algemeen, dus ook die, die wel met de Bijbel wil rekenen als met het boek van de godsdienst, neemt de afstamming van de huidige wereldbevolking van Sem, Cham en Jafeth niet ernstig.

Trouwens, sinds de ontwikkeling van de palaeontologie zijn de drie zonen van Noach geheel uit het gezicht verdwenen.

Deze tak van wetenschap houdt zich bezig met praehistorische mensenrassen en rassen van aapachtige mensen zowel als van mensachtige apen en alleen sommige christenen doen nog een poging tot een synthese van „geloof en wetenschap“ door te denken aan prae-Adamiëten. Ofschoon men van christelijke zijde altijd weer stelt, dat de Bijbel geen geologie, palaeontologie, chronologie, of welke tak van wetenschap dan ook, onderwijst, doch op mensvormige wijze van God vertelt en van Diens bedoeling met de mensen, wordt het ook christelijke wetenschapsbeoefenaren duidelijk, dat de vele tienduizende jaren (ca. 60.000) die voor de verklaring der rasverschillen noodzakelijk geacht worden, niet te rijmen zijn met de Bijbelgegevens aangaande Noach en de Zondvloed.

Vandaar, dat de Zondvloed door zeer velen als een lokale overstroming wordt gezien, ondanks de wijze, waarop Jezus Christus (Luc. 17, Matth. 24) en Petrus over dit gericht gesproken en geschreven hebben.

Op zulk een manier redt men dan de wetenschappelijke stelling tegen de duidelijke Schriftgegevens in. Dat het zo wel al moeilijker wordt om de Schrift te lezen met een kans, dat men ze verstaat, is bijzaak.

Wat is de oorsprong der rassen en hoe ontstonden ze? Er bestaat geen antwoord op deze vraag; wel vele vermoedens en hypothesen en speculaties! Indien we, met Paulus' dringende raad aan de Efeziërs inzake onze strijd tegen machten en boze geesten in gedachten, vasthouden aan de feitelijke mede-

delingen van Gods Woord, dan moeten we het ontstaan van rassen stellen na de Zondvloed, door welke, naar Petrus' woord, de toenmalige wereld is vergaan (2 Petr. 3:6). Dan zijn Noach zonen de stamvaders der mensheid in haar geheel; echter niet zó, dat we nu voor elk der huidige rassen onder de drie zonen een keus kunnen bepalen en met de weinige gegevens van Genesis 10 zijn zeker niet alle vragen opgelost; integendeel!

Laten wij ons maar houden aan de Schrift: „God heeft uit één enkele het gehele mensengeslacht gemaakt om op de ganse oppervlakte der aarde te wonen en Hij heeft de hun toegemeten tijden en de grenzen van hun woonplaatsen bepaald...“ (Hand. 17:26).

Ziedaar in het kort iets over het verschijnsel „ras“ en over de oorsprong der rassen. Ofschoon een juiste begripsafbakening moeilijk is en de oorsprong van het verschijnsel in het duister ligt wordt de samenleving der volken praktisch met het probleem geconfronteerd op een wijze, die een stilzwijgend-aan-dit-vraagstuk-voorbijgaan onmogelijk maakt!!

Toch wil ik van de bespreking van deze twee punten niet afstappen zonder te hebben aangeduid, in welke richting de oorsprong der rassen vermoedelijk gezocht moet worden.

We weten, dat de Schrift duidelijk leert, dat alle mensen afstammen van het eerste ouderpaar Adam en Eva. We weten uit de Schrift, dat „de toenmalige wereld is vergaan, verzwolgen door het water“ (2 Petr. 3:6) en dat „alle mensen“ (Gen. 7:21) omgekomen zijn behalve die in de ark waren. We weten, ook uit de Schrift, dat na de Zondvloed Noach en zijn drie zonen de stamvaders geworden zijn van de mensheid waartoe wij behoren. Door een ingrijpen Gods in verband met een zondig streven van de mensheid, heeft God die over de gehele wereld verstrooid.

De Schrift vermeldt dit zeer in het kort; in 9 verzen van Genesis 11 is het gebeuren verhaald, dat in de praktijk van het toenmalige mensenleven iets geweldigs, iets dramatisch, iets onstellends geweest moet zijn. Denkt u eens in, dat we hier elkander plotseling niet meer zouden verstaan omdat we zo maar andere talen gingen spreken. Daarbij moeten we waarschijnlijk niet denken aan taalverschillen als tussen Nederlands en Duits, maar als tussen Slavische en Germaanse en Romaanse talen. Die taalverschillen hangen samen met een totaal andere denkwijze, met een ander mensenras zijn.

De Schrift leert, in tegenstelling tot de wetenschap, dat de geschiedenis van hemel en aarde er niet een is van miljoenen jaren heel langzame en geleidelijke ontwikkeling, doch integendeel, de Schrift verhaalt van grote ingrepen Gods; eerst de schepping zelf; dan de Zondvloed; vervolgens de spraakverwarring, die hele volksverhuizingen veroorzaakte; daarna een periode van een 40 à 50 jaren van geweldige natuurkatastrofen, waaronder de zonnestilstand tijdens Jozua, omstreeks 1450 voor onze jaartelling; en tenslotte de katastrofen in de dagen van Uzzia, waarvan Amos geschreven heeft en in de dagen van Hizkia waarvan Jesaja ons verhaalt.

We weten tegenwoordig, dat geweldige natuurkatastrofen, net als zware ontploffingen, stralingseffekten kunnen veroorzaken, die nieuwe soorten kunnen doen ontstaan. Dit is zowel in Hiroshima als in bomtrechters in Londen tijdens de tweede wereldoorlog geconstateerd. Zonder ons nu in speculaties te begeven is er reden te zeggen: hoewel we niets met zekerheid kunnen zeggen mogen we in ons denken, aansluitend bij de Schrift, ruimte laten voor mogelijkheden. De Schrift brengt bovendien zulke rampen in verband met de zonden der mensen. We mogen dus ook wel ruimte laten voor de gedachte, dat het ontstaan van rassen samenhangt met gericht Gods over een wereld in boosheid.

Het maatschappelijk onrecht van discriminatie, achteruitzetting, vindt men niet alleen bij rassen maar b.v. ook ten aanzien van slaven en van domme, achterlijke mensen.

In deze zondige, afgevallen wereld, die niet meer goed is in de zin van Gen. 1:31, hangt het voorkomen van rassen, en van slaven en van domme, achterlijke mensen samen met de zonde. Dit is één van de redenen, waarom zulke discriminatie niet zomaar per regeling of door een oorlog is op te heffen.

Maar laten we nu eens zien hoe het rassenvraagstuk zich in de geschiedenis aan ons voordoet. (wordt vervolgd)

J. van Oord

Impressies van een reis naar Japan

(II)

Rev. Soltau had geen kennis van de Hollandse kerkgeschiedenis. Hij kende onze problemen dus niet. Wat zouden wij hem vertellen van een oude Hollandse Gereformeerde kerk van 400 jaar, waarin nu zoveel moeilijkheden waren. Hier werd gevochten om zielen te redden van de dood. Hier woonden mensen, die gebonden zaten, naar 't scheen van God verlaten, maar nu bleek ons dat het daagt in het Oosten, want Hij komt ook het Japanse volk troosten, Hij, die eeuwig heersen zal.

En wij, uitgestapt uit grote kerkelijke spanningen, onderlinge schorsingen, tuchtmaatregelen, buiten-het-verband-zettingen, vanwege de zorg of terwille van, het bestaan van het Gereformeerde karakter van onze kerken. Hier ervoeren we het weer. Er bestaat maar één kenmerk van Christus' kerk nl. dat de Zone Gods, uit het ganselijk menselijk geslacht, (dus niet alleen uit Nederlanders of vooral uit Nederlanders, maar uit Japanners, Koreanen, Chinezen, Amerikanen, Russen en welk volk ook) zich een gemeente (wereldgemeente) tot het eeuwige leven uitverkoren, door Zijn Geest en Woord, in enigheid der waren geloofs, van de beginne van de wereld tot het einde vergadert, beschermt en onderhoudt. Dat is het christelijk, dus het Gereformeerde karakter in de kerk. En je moet 20.000 km van huis gaan om met je neus op deze barmhartige realiteit gedrukt te worden om te erkennen: „Ik ben er maar een, uit die vele volken”. Wat zou die jonge christelijke kerk van ons zeggen, als ze van onze twisten en scheuringen hoorde.

Rev. Udah is een doctor in de Theologie, die 7 jaar gestudeerd heeft aan het Westminster college in Amerika o.l.v. prof. Van Til. Daar is hij gepromoveerd op de theologie van Bultmann. De enige Japanse doctor in de theologie, gepromoveerd aan een Gereformeerde „college”. Een zeer begaafd man, met veel talent in preken. Bovendien had hij als landgenoot een open deur bij zijn volk.

Rev. Udah en Rev. Soltau hadden opgericht het Japan. Christ. Theological Seminary, waar zij plm. 24 studenten les gaven, afkomstig uit allerlei schakeringen. Presbyterianen, Darbisten, Lutherse enz. Wij waren daar verbaasd over. De eis, die zij stelden was de bijbelgetrouwheid en zelf beledenen ze de Gereformeerde Westminster Geloofsbelijdenis en zo maakten ze ervan Gereformeerden, Lutherse en Presbyterianen. Ze moesten daar zelf ook om lachen, maar hun werk werd zeer gezegend en ze waren vast besloten elke kans te pakken om anderen te winnen. Ter herinnering ontvingen wij van Rev. Udah de Heidelbergse Catechismus, afgedrukt in 't Japans. Hoewel geen formulier van enigheid in de Kugayama Christian Presbyterian Church, was hij door zijn studie in Amerika bij prof. Van Til zo van dit leerboek gaan houden, dat hij nu elke zondag hieruit preekte.

Hoe wonderlijk werkt het Woord.

In de week daarna was ik op donderdagavond in de havenstad Kobe, plm. 800 km ten zuiden van Tokio. Toen ik 's avonds in het hotel kwam, zocht ik direct telefonisch contact met ds. Hashimoto, predikant van de Reformed Japanese Churches. Ook dit adres had ik gekregen van ds. J. Meester. We maakten de afspraak, dat hij mij om 8.45 uur zou komen ophalen, want eerst moest hij nog pre-

ken, want er was dienst die avond. Ds. Hashimoto had na Amerika en het West-Minstercollege ook nog een jaar V.U. gedaan bij Berkouwer plm. 8 jaar geleden. Daarom sprak hij, zij het moeizaam, onze taal. Maar de theologische literatuur in onze taal kon hij volgen.

Het was weer: in de auto en rijden. Eerst naar de nestor van de predikanten ds. Taneda (?). Zeer vriendelijk ontvangen. Er hingen foto's van prof. Van Til (West-Minstercollege) en van prof. Bavinck. Die professor Van Til komt onze bijzondere hoogachtig toe, want hij heeft in het Verre Oosten de kleine kerken gecoached en gesteund, die na wereldoorlog II ontstonden na de rage van samensmelting — fusie van allerlei christelijke kerken. Het was voor deze weinige (500) zielen een vrijmaking analoog aan onze geschiedenis. De Reformed Japanese Churches zijn dus totaal Japanse kerken, afgescheiden van de „United Japanese Church”, zonder steun van het buitenland. Nu zijn ze uitgegroeid tot 5000 zielen en vertonen een grote groei. Een grote zendingsjiver in eigen omgeving, evangelisatie-arbeid, leatuurverspreiding, zondagsschool en een goed gemeentelijk leven. Als ik het goed begrepen heb zijn er nu 12 gemeenten in Kobe en omgeving. Deze stad is het centrum van Christelijk Japan.. Ze hielden enge contacten met 6 Chinese Reformed Churches en 6 Koreaanse Reformed Churches. Bovendien waren in deze stad zelfstandige Lutherse kerken ontstaan door Noorse zendingen, waarmede goede contacten werden onderhouden. Ook de pastor in de Lutherse kerk studeerde in Amerika bij prof. Van Til. Twee kerkgebouwen bekeken. Keurig, in bouw ongeveer te vergelijken met het kerkgebouw van Bilthoven, maar kleiner van maat. Daarna naar hun Theologische Hogeschool. Een sober, kaal gebouw, Ze hadden plm. 30 studenten, maar ze eisten (naar ik begrepen heb) eerst 4 jaar Universitaire studie elders voor zij mochten komen. Dus de studenten hadden al 4 jaar medicijnen, sociologie, geschiedenis of letteren of zoiets achter de rug voor zij eerstejaars theoloog werden. Bijzonder aardige jongens waren het. Ze bestormden mij 's avonds tegen elven met de vraag of ik een speech wilde houden van plm. 30 minuten over de situatie van het Gereformeerde leven in Nederland. En dat zo direkt. Dat verzoek was me te veel. Daar was ik na een dag baggerwerk te vermoeid voor en bovendien was ik blij, dat Gereformeerde leven in Nederland 3 weken niet te zien of te horen. En of ik dan over een week terug wilde komen. Ook dat kon niet! Jammer voor mij. Het gebouw was gelijk een internaat. Sobertjes. Gelijk Kampen 80 jaar geleden. Ja, maar met 5000 zielen een Theologische school te houden, dat wil ook wat zeggen.

Enthousiaste jongens waren het. Thuis bij ds. Hashimoto heb ik 's nachts nog wat na zitten praten. Hij kende de dissertatie van dr. Bremmer over Bavinck en hij vroeg mijn mening over prof. Kuitert van de V.U. Hij had gelezen het boek van dr. K. Schilder: Christus in zijn lijden. Tot dank voor alles heb ik gegeven wat in mijn tas zat: ds. Okke Jager: „Hier koos de Heer zich vaste voet” en twee preken nl. van ds. v. d. Brink uit Eindhoven over Jer. 15 : 13 en 16 en van ds. Waagmeester uit Den Haag over Lukas 7 : 50. Hij was er blij mee.

Daarna naar de hoge berk van Kobe. Een tour van 1½ uur met een machtig uitzicht

over Kobe en Osaka. Majestueus in zijn miljoenen lichten en daarachter de baai van Osaka. Het was laat die nacht, maar het was fijn om ook de broeders in Christus te ontmoeten.

De 3e zaterdag kwamen we in Hongkong. De ontvangst bij de douane was niet erg hartelijk. Onze grote hoeveelheid bagage wekte waarschijnlijk argwaan. Verschillende reisgenoten moesten hun koffers leeg maken. Voor een man is zoiets rampzalig. Zo'n koffer kan meestal net dicht en is mannelijk logisch gepakt, d.w.z. de rommel onderin en de nette spullen bovenop. Mocht de sluiting los gaan, dan lijkt het tenminste wat.

Maar ja, er waren zoveel bomaanslagen geweest. Wellicht was daarom de controle wat scherp.

Vanuit Japan heb ik een adres voor de kerk 's zondags meegekregen. Eén van de predikanten van de Chinese Geref. Kerken, ds. Yang, had het doorgegeven aan ds. Hashimoto en zo ontving ik van hem per brief het adres van ds. Timoty S.K. Dzaio, predikant bij de Ling Liang World-wide Evangelistic Mission.

De taxi leverde me af bij een groot flatgebouw. Dat zou het moeten zijn. Misschien een schuilkerk, dacht ik. Op de eerste verdieping zag ik enkele heren. Ik informeerde in het Engels, of ik op het goede adres was. Zij vonden wel, dat ik het goede adres had, maar die dominee kenden ze niet. Dat leek me vreemd. Toen maar door vragen. Ik werd niet veel wijzer. De koster, een klein Chinees mannetje, hielp me beter. Hij las het adres, nam mijn arm en voort ging het de straat op. En maar lopen. Na 10 minuten kwamen we inderdaad bij een kerkgebouw, dat dicht tegen de rotsen was aangebouwd. Daar leverde hij mij over aan een andere Chinees, waarschijnlijk ook een koster. Zo zie je maar, dat je in de vreemde maar naar kosters moet vragen.

Het was nu na tien, dus iets te laat. De kerkzaal was op de eerste verdieping. Op de begane grond waren kleine zalen, waar kinderen bijeen waren voor de zondagsschool of zoiets. De koster duwde me een deur door en ik stond in een grote kerkzaal, waar wel plm. 600 mensen in konden. Er zaten plm. 150 mensen en de dominee was al bezig. Ik zocht een plekje uit en probeerde me te oriënteren in het moment van de eredienst en het kerkeboek voor me. Het was wat vreemd voor me want die zaal was voorzien van plm. 20 draaiende ventilatoren met een soort vliegtuigpropellor om de warmte te verdrijven. Ik dacht, als Utrechter, ze hebben Schuurman ingeschakeld. Het leidde mijn aandacht wat af. Een mijnheer reikte me een kerkblad aan en ik tuurde erop, waarover de tekst ging. Hij zocht het op in een Chinese bijbel en wees het me aan. Daar schoot ik niet veel mee op in al die Chinese lettertekens. Dus toen in gezamenlijk bladeren en ernstig nadenken kwamen we eruit. Het was 1 Koningen 21 : 1 t.m. 29, de moord op Naboth.

Intussen kon ik me ook beter oriënteren in de liturgie, want de collecte was aan de beurt. Drie vrouwen en drie mannen kwamen naar voren. Ze hadden aan de linkerarm een gele armband. Voor de kansel bleven ze staan, kregen een collectezak. Toen een kort gebed en de collecte begon. Intussen werd gezongen. Er was een kerkkoor in toga. Afwisselend zong het kerkkoor, enkele solisten uit het kerkkoor en de gemeente. Er werd goed gezongen. Geen psalmelodieën, maar waarschijnlijk van die Amerikaanse opwekkingsliederen. Na de collecte werden de zakken weer voor de kansel gebracht, waarna weer een kort gebed volgde en vervolgens neergelegd voor de kansel.

Bij het begin van de preek kwam naast de dominee één van de ouderlingen staan. De prediker sprak een zin, de ander sprak hem na in een andere taal. Later bleek mij, dat de dominee Shanggai-Chinees sprak en de ouderling Kanton-Chinees. Dit zijn de hoofdtalen van het Chinese volk. Totaal zijn er plm. 28 talen, die door de Chinezen gebruikt worden.

De preek werd met enthousiasme gebracht. Hij preekte met 'de mond, handen en heel zijn mimiek deed mij aan prof. C. Veenhof denken. Ik moest lachen omdat zelfs het gebaar van de duim onder de bretels niet ontbrak. Verder verstond ik geen woord. De preek door de beide broeders uitgesproken, duurde plm. 40 minuten.

Ik heb het Schriftgedeelte wat nagelezen en probeerde een bekende klank te vangen, maar dat lukte niet.

Nog steeds kwamen er mensen de kerkzaal binnen.

Tenslotte waren er wel 500. Geen Europeanen, voor mij allemaal Chinezen, westers gekleed. Er was grote aandacht voor de preek. Na de preek zingen, kort gebed, weer veel zingen en tenslotte de zegen.

Bij de uitgang werd ik weer opgewacht door de koster en die bracht mij naar de dominee. Hij vroeg mij, hoe ik aan zijn adres kwam en uit welk land ik vandaan kwam enz. enz.

Deze kerk was een vrucht van Amerikaans zendingswerk in China. Ds. Dzaio was predikant en evangelist geweest in Shanghai, Hongkong, Batavia en nu weer Hongkong. Hij leidde evangelisatiecampagnes overal in het Verre Oosten, waar Chinezen waren. Dus Formosa, Phillipijnen, Indonesië, Maleisië, Japan, enz. Zijn missie gaf een eigen blad uit en publiceerde Schriftverklaringen. Van hem kreeg ik cadeau een boek in het Engels, genaamd „De Openbaringen van Johannes” vers na vers besproken en verklaard door hem.

Deze gemeenten aanvaardden Gods Woord als grondslag en vermelden uitdrukkelijk, dat zij heel de Bijbel aanvaardden als Woord van God, d.w.z. „Bible-true”.

Hij had geen contacten met Holland, maar had in Batavia enkele Nederlandse vrienden gehad, waarvan de naam hem niet wilde te

binnen schieten, maar wel wist hij, dat ze gestudeerd hadden aan de „Free-University of Amsterdam”.

Natuurlijk uitnodigingen voor een bezoek thuis en ook voor een bijbelkring 's avonds en de woensdagavonddienst.

Aangezien ik het reisschema van de Nederlandse groep niet wilde missen, moesten deze diensten en ontmoeting het enige contact zijn met de Chinese broeders in Christus in Hongkong.

Nog steeds haakte in mijn gedachten de opmerking van mijn reisgenoot, die aan 't begin van de kennismaking met het Verre Oosten mij toevoegde, dat het jammer was, dat Christus Zijn apostelen naar het westen had gestuurd. In 't Oosten waren er honderden miljoenen meer te bereiken geweest. En als men dan beseft, dat er plm. 700.000.000 Chinezen zijn en men maakt zo'n Chinese Christelijke kerk mee, dan denkt men, dat het onbegonnen werk is voor het Evangelie om aan zo'n volk te beginnen. Er is al 100 jaar, vooral door de Amerikanen, het Evangelie gebracht. Wat is daar van over op het vasteland?

Is er nog een tijd van prediking komende voor hen? Zijn dit restanten of is dit een nieuw begin?

Het is fijn, dat bij het gebed voor hen, die bezig zijn in de dienst des Woords, waar ook ter wereld, ik nu enige voorstelling heb van die mannen in Japan en Hongkong.

Uw en mijn gebed kan nu concreter zijn.

BOEKBESPREKING

Dr. Jac. van Weringh: Het maatschappelijk beeld van Abraham Kuyper. Van Gorcum & Comp. N.V. - Dr. H. J. Prakke, & H. M. G. Prakke, Assen, 1967.

Ontluistering van Kuyper

De bekentenis moet me van het hart, dat het me moeite heeft gekost dit boek te recenseren. Je leest deze studie geboeid. Het onderwerp is hoogst interessant. Als nazaat van de „gereformeerde gezindte” voel je je betrokken bij het eigen verleden. Bepaalde trekken van de Kuypersiaanse wereld worden zodanig geanalyseerd, dat ze duidelijk herkenbaar zijn.

Maar anderzijds wordt in deze studie van Kuyper en zijn volgelingen een beeld getekend zo grotesk, in zulke schrille kleuren, dat de aanvankelijke herkenbaarheid volledig wegvalt.

Ik ken geen boek, waarin de gereformeerde wereld grondiger wordt afgebroken dan in deze sociologische studie. Een publikatie als de befaamde Parade der Mannenbroeders is, vergeleken met deze studie, een vriendelijk geschrift.

Om een indruk te geven van de ontluistering die in dit boek aan Kuyper ten deel valt, geef ik hieronder een paar citaten.

Kuyper is „een veldheer”, die „rebelleert” en „provoceert”. (blz. 43). Kuypers acties worden gekarakteriseerd als „selffulfilling prophecy” (blz. 45). De profeet is handig bezig om eigen profetieën waar te maken.

Kuypers opvattingen ten aanzien van de voortplanting van het menselijk geslacht beschrijft Van Weringh met de woorden „procreatie als wapen in een politiek-religieuze strijd”. (blz. 96).

Kuyper over het volksgeweten: „het behoeft weinig betoog, dat het beroep van Kuyper op het volksgeweten... een beroep op Kuyper zelf is.” (blz. 58). Kuyper oriënteert zich op „de Pruisische garde, het maritieme heldendom, de streng-schematische levenswijze.” (blz. 100).

Over soevereiniteit in eigen kring gesproken: „Kuyper is soverain in elke kring van het gereformeerde volksdeel en hij behoort dat te blijven.” (blz. 109).

Overigens geldt, aldus Van Weringh: „de leer van de soevereiniteit in eigen kring is een wasen neus, die men in elke gewenste stand kan boetsen.” (blz. 127) Kuyper is ten diepste een opportunist. Immers „hij staat aan anderen niet toe wat hij voor zich zelf opeist”. (blz. 128).

In Kuypers opvatting over het gezag ziet Van Weringh dan ook niets anders dan „een sanctionering en een rechtvaardiging van het recht van de sterkste.” (blz. 131).

Ook op Kuypers „latente antisemitisme” (blz. 134) vestigt de schrijver van deze studie de aandacht. En de uitdrukking „rechtsinstinct”, „dat in het leven der natie werkt” doet hem sterk denken aan de term „gesundes Volksempfinden”. (blz. 143)

De steun van Kuyper aan de kieswet Tak-van Poortvliet is volgens Van Weringh niet meer dan „een zaak van tactiek geweest”. (blz. 155) In die verkiezingstijd gold voor Kuyper: „in deze strijd heiligt het doel de middelen.” (blz. 156)

En in het laatste hoofdstuk schrijft Van Weringh, „dat Kuyper door velen werd beschouwd als de wegbereider van beginselen, die in het nationaal-socialisme een reductio ad absurdum vonden.” (blz. 172)

Tot zover deze bloemlezing van verwijten en grieven, die de schrijver tot Kuyper richt. Kuyper is de brillante politicus, met nimmer eindigende aspiraties, autoritair in optreden, zich vergenoegend in het hanteren van macht, sprekend in een bombastische taal, puttend uit de conservatief-romantische reactionaire ideeënwereld van de 19e eeuw, een opportunist pur sang, zijn bedoelingen versluierend achter een waas van theologische motiveringen. Aldus het beeld dat in dit boek van Kuyper oprijst.

Geen biografie, maar een sociologische analyse

Intussen moeten we duidelijk stellen, dat dit boek geen biografie van Kuyper is, maar een sociologische analyse van diens maatschappelijk beeld. Van Weringh's beoordeling van Kuyper bezit de pretentie niet te berusten op persoonlijke, theologische of politieke voor- of afkeur, maar op een analyse volgens een bepaald sociologisch model.

De probleemstelling van dit boek wordt in drie punten geformuleerd:

Kerkelijk Leven

Devaluatie der woorden

Door onze samenleving waart niet slechts een devaluatie van het geld, maar ook een ontwaarding der woorden. In uitgesproken dictatoriaal geregeerde staten sprak en spreekt men gaarne van democratie en in democratisch geregeerde landen heeft de revolutionaire strategie van de demonstratie van die democratie een uiting. Men predikt de geweldloosheid en lokt het geweld uit.

Helaas is dat niet alleen in de politiek zo. Het komt ook onder ons voor.

Prof. C. Veenhof vroeg emeritaat. Het werd hem door de curatoren der Theologische Hogeschool verleend.

Eervol.

Als ik dat woord goed begrijp dan ligt daar in de verklaring van de curatoren, dat hij met volle eer emeritus hoogleraar wordt, dat niet slechts verklaard wordt dat hij met ingang van 1 september emeritus is, maar curatoren verklaren daarbij ook: „bene meritis de ecclesia”, deze hoogleraar heeft zich op goede wijze verdienstelijk gemaakt jegens de kerk.

Intussen schrijft de president-curator van de Hogeschool:

In de synodaal gebonden kerken, waar zich de verschijnselen van de afval veel sterker voor doen dan bij ons, zijn er ook wel „verontrusten”, die hun stem daartegen verheffen, maar de vooraanstaande figuren, Hoogleraren in de Theologie, ja, ook de kerkelijke vergaderingen, de Generale Synode niet uitgezonderd, stellen zich aan de zijde van de afval.

Bij ons is dat, Gode zij dank, anders.

Onder hen, die, naar Gods Bestel, in onze Kerken een vooraanstaande plaats innemen, mag een enkele zijn, die in de verkeerde richting wijst, bij verre de meesten is dat anders.

De meerdere Vergaderingen, een enkele uitgezonderd, houden de rechte koers. Met dankbaarheid mogen wij zeggen, dat de Generale Synodes een klaar en krachtig geluid hebben doen horen.

Het spreekt vanzelf, dat dit botsingen heeft veroorzaakt, dat allerlei moeilijkheden zich daardoor hebben voorgedaan.

Er zijn scheuringen gekomen; plaat-

selijk, maar ook in sommige classes, ja in particuliere synodes.

Dat is smartelijk.

Het gevaar dreigt, dat straks maatregelen zullen moeten worden genomen, waardoor wij een gedeelte van hen, die tot nu toe bij ons behoorden, zullen kwijtraken. Nog eens, wie zou niet wenen, als hij deze dingen zich ziet voltrekken? Wie huivert niet bij de gedachte aan wat misschien staat te gebeuren?

„Een enkele uitgezonderd.”

Wie die uitzondering maken, zegt ds. D. van Dijk niet.

Maar voor wie in onze kerken geen vreemdeling is, is het duidelijk welke kant de lezers van ds. Van Dijk uitkijken, als zij lezen over die „enkelen”, die niet de rechte koers houden en die aanleiding geven tot „maatregelen”. Onder hen bevindt zich ook een „eervol” geëmeriteerde.

En naar aanleiding van dit „eervol” verleende emeritaat schreef een ambtgenoot dat de a.s. emeritus zich aanvankelijk verdienstelijk had gemaakt in de vervulling van zijn taak, doch dat hij het in de laatste jaren gepresteerde maar met de mantel der liefde zou bedekken.

G. Visee

Indien hij dat laatste werkelijk zou gedáán hebben, dan zou hij in alle talen hebben gezwegen over die laatste jaren.

Thans echter moet zelfs iemand, die niet op de hoogte is bij het lezen van zo iets zich wel afvragen: Wat voor boze stukken moet deze „eervol” geëmeriteerde hoogleraar wel op zijn geweten hebben?

Dit is kortweg devaluatie.

Ontwaarding.

Der kerk onwaardig.

En dan te bedenken, dat dit emeritaat moest worden aangevraagd om redenen van gezondheid...

1. Wat is Kuyper's conceptie van het wenselijke? Hoe is zijn visie op de gewenste maatschappijstructuur?
2. Wat is de betekenis van deze conceptie voor het gereformeerd volksdeel.
3. Wat zijn de konsekwenties van deze conceptie voor de verhouding tussen dit gereformeerde volksdeel en de buitenwereld? (blz. 14)

Voor de beantwoording van deze vragen maakt Van Weringh gebruik van de modellen van de bekende sociologen Merton en Talcott Parsons.

De Kuyperiaanse beweging wordt in zijn eerste fase getypeerd door wat de socioloog Merton noemt „de rebellie”. Kuyper stelde tegenover de heersende liberale conceptie een eigen geheel andere conceptie van wat sociaal wenselijk is. En deze conceptie probeert hij te verwerkelijken door geheel nieuwe middelen te hanteren. Kuyper rebelleert tegen de „establishment” van zijn dagen. Tegenover het dominante liberalisme met zijn ideologie van de burgerlijke democratie stelt Kuyper als alles beheersend thema de idee van het organische, het organisme. De samenleving is niet de optelsom van individuen, is niet het „contrat social” van enkelingen, is geen automistisch conglomeraat. De samenleving is een organisme, een organisch geheel. De samenleving heeft geschiedenis, is gegroeid en heeft een bestemming om te groeien. Het liberalisme met zijn individualisme breekt de samenleving op en scheurt het af van zijn wortels.

De erkenning van deze stand van zaken is alleen nog maar aanwezig in het gereformeerde volksdeel; maar deze erkenning dient afgedwongen te worden van heel de natie. Het gereformeerde volksdeel is daarom niet zomaar een toevallig deel van de natie, neen, het is de kern van de natie. De antirevolutionaire richting vertegenwoordigt de grondtoon van ons volkskarakter.

De wortel van dit organische denken ligt in het gereformeerde beginsel. Dit organisme is niet subjectief, het is objectief gestructureerd. Binnen het organisme is men veilig, daar is men geborgen in objectieve structuren. Maar in de buitenwereld is het gevaarlijk. En deze buitenwereld wordt nogeens bewust gevaarlijk gemaakt.

Dit besef, de kern van de natie te zijn en te moeten leven in een vijandige wereld, heeft gevolgen voor de manier waarop in de binnen-cirkel met elkaar geleefd wordt. Er is een duidelijke afgeslotenheid van de buitenwereld, er is binnen eenheid van actie en doelgerichtheid. Het brengt met zich mee een hiërarchische opbouw van de organisatie, met als onbetwist Leider Kuyper zelf, de Mozes van het Nieuwtestamentische Israël. Absolute gehoorzaamheid wordt geëist.

Conflicten zijn hierbij onvermijdelijk met diegenen die een ander oordeel hebben dan de Leider (conflicten met De Savornin Lohman, met Fabius, met Heemskerk, met De Vries en Staalman). De eenheid wordt beleefd op toogdagen; er zijn vaandels en er wordt gezongen. Iedere enkeling dient zijn plaats te weten in het geheel.

De conclusie van het onderzoek van Van Weringh is dan ook, dat een systeem, dat gedacht wordt te functioneren als een biologisch organisme, in de kiem totalitair is en de mens ondergeschikt maakt aan het collectieve.

Hoe is nu de relatie tot de buitenwereld in het Kuyperiaanse systeem? De samenleving dient volgens Kuyper ook organisch geleed te zijn. Dat wil zeggen: een hiërarchisch geordende maatschappij, een corporatieve staat, met een sterk centraal gezag, een bewust nationaal leven, uitkomend in een goede defensie en in eerbied voor de nationale symbolen (vlaggen).

In dit samenlevingsverband dient de rechtspraak vooral repressief te zijn, om de nationale verworvenheden te vrijwaren tegen gevaren van binnenuit.

Bezie men Kuyper in Europees verband, dan moet men hem, volgens Van Weringh, plaatsen in de romantisch-restauratieve sfeer van het christelijk conservatisme. Er blijken trekken van overeenkomst te bestaan tussen figuren als Kuyper in Nederland en Adolf Stöcker in Duitsland alsmede Charles Maurras in Frankrijk. Het is de sfeer waarin de corporatieve staat geboren is, waar een verborgen en soms openbaar geworden antisemitisme heerst; deze ideeënwereld is uiteindelijk de voedingsbodem geweest, waaruit het nationaal-socialisme en het fascisme zijn voortgesproten.

Waardering

Ik vind het boek van Van Weringh een

lezenswaardig boek. Het is levendig geschreven. De beoordeling van de schrijver is niet goedkoop. Hij geeft een scherpe analyse van Kuyper als Leider van de gereformeerde groep en van de hele Kuyperiaanse wereld.

Alle zwakke en aanvechtbare punten van de Kuyperiaanse beweging worden in het onderzoek van Van Weringh systematisch blootgelegd. En dat heeft op zichzelf al zijn verdienste. Heilige huisjes worden grondig opgeruimd.

Zijn kritiek op Kuyper kan ik ten dele aanvaarden. Wat was er inderdaad veel onheilig vuur! Wat was er een fanatisme!

Wat was er een zorgvuldig gekweekte afgeslotenheid van de buitenwereld! Hoe talrijk waren inderdaad de interne conflicten! Wat werd er met grote woorden geschermd!

Ook met grote vrome woorden. Religieuze en ethische kritiek op de Kuyperiaanse wereld mag inderdaad niet achterwege blijven.

Tekorten

Niettemin heb ik een aantal ernstige bezwaren tegen het boek. En die bezwaren zijn zodanig, dat ik uiteindelijk de strekking van het boek van Van Weringh niet kan aanvaarden. Ik zal deze bezwaren puntsgewijze formuleren.

1. Van Weringh maakt gebruik van de typologie van de socioloog Merton om de reactie van Kuyper te schetsen op het veldwinnende liberalisme in zijn dagen. De vraag komt echter op, of deze typologie met vrucht gebruikt kan worden om de opkomst van het Kuyperiaanse te kenschetsen. Heeft men nou werkelijk de kern van de zaak te pakken door de Kuyperiaanse beweging aan te duiden met het begrip „rebellie”, en b.v. de opkomst van het socialisme met „innovatie”?

Men doet het socialisme in zijn eerste periode toch wel duidelijk tekort door het te kenschetsen als een beweging die dezelfde doeleinden zou nastreven als het liberalisme, maar daarin alleen maar andere middelen gebruikt.

En dezelfde typologie blijkt ook reeds tekort te schieten in de beoordeling van de reactie van de rooms-katholieken. Dit geeft Van Weringh zelf min of meer toe. De rooms-katholieken zijn niet te vangen in één der typen van Merton.

Ligt de grondfout niet hierin, dat Van Weringh in zijn analyse uitgaat van het veldwinnende liberalisme van de jaren zeventig van de vorige eeuw, en de diverse groeperingen van het Nederlandse volk alleen maar ziet als verschillende vormen van reactie op deze moderne tijdgeest? Dat de Kuyperiaanse beweging anti-liberaal was is uiteraard buiten kijf, Maar deze beweging was méér dan alleen maar reactie op het toenmalige liberalisme.

2. Het tweede sociologisch model, waarvan Van Weringh gebruik maakt, is dat van Talcott Parsons. Parsons onderscheidt vier typen van sociale systemen. En volgens Van Weringh past het gereformeerde volksdeel nu precies in één van die typen, die met een moeilijke Engelse term het „universalistic-ascription-pattern” genoemd wordt. Weer stel ik de vraag: geeft de typologie van Parsons nu de sleutel tot het verstaan van de Kuyperiaanse beweging?

Ik dacht van niet. In een sociaal systeem van het hierboven genoemde karakter valt het accent op universeel aanvaarde maatstaven en normen, waaraan het handelen van de mensen wordt getoetst, en tevens op de kwaliteiten die de mens of groepen mensen als zodanig bezitten, min of meer onafhankelijk, van wat ze presteren. Een dergelijk systeem neigt tot dualisme, heeft een tendens tot collectivisme en bezit een autoritaire inslag, aldus Van Weringh in navolging van Parsons.

Laat dat nou eens waar zijn, zou ik geneigd zijn te zeggen, maar wat dan nog? Want dit „universalistic-ascription-pattern” is dan niet alleen typerend voor het Kuyperianisme, maar voor alle bewegingen in een moderne samenleving, waar zich universele normen ontwikkelen, die hun oorsprong vinden in het denken over de gewenste inrichting van die samenleving. Dit geldt dan niet alleen voor het Kuyperianisme, maar evenzeer voor bijvoorbeeld het humanisme, voorzover dat althans niet in pragmatistische wateren verzeild is geraakt. Het geldt niet minder voor het socialisme, met zijn continue aandacht voor de verwezenlijking van een rechtvaardige maatschappijstructuur, het geldt voor radicalen met hun ideaal van een nieuwe samenleving, en het geldt eveneens voor het leerstellige communisme.

Als zoveel bewegingen te vangen zijn in dit ene type sociaal systeem, wat is dan nog, zo vraag ik mij af, de betekenis van de hantering

van deze typologie voor ons probleem? En het gaat dan toch ook niet áán het Kuyperianisme logisch verwant te noemen met bepaalde extremistische bewegingen, zoals het fascisme of het nazisme, die toevallig ook hun plaats vinden in dit éne type sociaal systeem á la Parsons?

Ik ben bang, dat bij Van Weringh juist door het hanteren van bepaalde sociologische modellen het gevoel voor proporties, het begrip voor verhoudingen, verloren is gegaan.

3. Bij dit alles komt de vraag op, waarom toch Van Weringh geen gebruik maakt van andere sociologische modellen? Met name van het model, dat van toepassing is op een minderheids-groep, die tot emancipatie komt. Want is juist daarmee niet veel zwart-wit denken, zwart-wit redeneren en zwart-wit handelen te verklaren?

Van Weringh wijst in zijn studie op de overeenkomsten in de opvattingen tussen Kuyper enerzijds en figuren als Stöcker en Maurras anderzijds. Maar hij verzuimt erbij te vermelden, dat zich in Kuyper de emancipatie van een volksdeel voltrok, maar dat Stöcker en Maurras hoogstens school hebben gemaakt in een kleine kring van hoofdzakelijk intellectuelen.

Ik dacht dat er niet alleen een theoretisch, maar ook een duidelijk aanwijsbaar verschil was tussen de anti-revolutionaire richting en de z.g. contrarevolutionaire richting. Van Weringh ontlaadt zijn toorn over de contra-revolutionaire richting. Maar hij doet dat aan het verkeerde adres: Kuyper was geen contra-revolutionair maar een antirevolutionair.

4. Deze studie is te zeer een persoonlijke afrekening met een Kuyperiaans verleden (en een Kuyperiaans heden?), dan dat het de sleutels zou bevatten voor een goed begrip van Kuyper en diens volgelingen.

Een laatste verzuchting moet me van mijn hart: wat is die Van Weringh toch een ontzettende Kuyperiaan!

J. G. van Oord

Francis A. Schaeffer, *Escape from reason*, IVF Pocketbook, f 1,70

Van Dr. Schaeffer, vele van onze lezers bekend door de artikelen die in de loop der jaren in vertaling in dit blad werden opgenomen, of doordat men hem hoorde spreken voor studenten te Kampen of elders of op een conferentie, is thans een boekje verschenen, uitgegeven door de christelijke studentenorganisatie in Engeland, de Inter Varsity Fellowship. Het is een pocketboek van bescheiden afmetingen, ca. 95 pagina's. Uit de aard der zaak is het in het Engels, maar voor een ieder die wat Engels leest behoeft dit geen bezwaar te zijn — het boekje is vlot geschreven en niet moeilijk van taal.

Het is niet zo gemakkelijk de inhoud kort samen te vatten. Wat we lezen is een analyse van de geestelijke ontwikkeling van Europa, die leidde tot de crisis van onze eigen tijd. Het laat ons zien hoe zekerheid en werkelijkheid voor de mens van onze tijd haast geheel samenvalt met het inzicht dat de natuurwetenschappen ons verschaffen. Het eigenlijk menselijke, het geestelijke, en zeker ook het „christelijke” of godsdienstige moet dan gezocht worden in een ander gebied, los van de feiten en de redelijk verstaanbare werkelijkheid, in een terrein van het „geloof”, dat in een strikt subjectieve ervaring ons een surrogaat moet bieden voor wat in de bijbel geloof en menselijkheid betekent. Schaeffer laat ons in zijn zeer indringende en toch zeer heldere en eenvoudige analyse iets verstaan van de moderne theologie en de gevaren die ook ons in dit opzicht bedreigen. Hij laat ons de nood van de moderne mens zien, en wijst ons de weg hoe te antwoorden.

Voor ons Nederlanders is het een zeer leerzaam en verrassend boekje: het laat ons dingen zien die wij in onze eigen traditie, met name die van de filosofie van Dooyeweerd, reeds hadden kunnen leren kennen. Maar hier lezen we deze dingen in een zeer persoonlijke en originele vertaling, die deze dingen vrij maakt van abstractie en afgetrokkenheid, en ze in directe relatie doet zien met het concrete leven van de mens om ons heen. Door dit boekje te lezen kunnen we beter verstaan welke ideeën de ongelovige mensen om ons heen, ook de door moderne theologie beïnvloede naasten, aandrijven, en waar zijn ellende eigenlijk in te vinden is. Zo kunnen we leren zijn vragen te beantwoorden, en hem laten zien dat het oude evangelie nog altijd gloednieuw is, en het bijbels orthodoxe christendom allerm minst uit de tijd of verouderd.

Wij wensen het boekje in de handen van al

onze studenten, afgestudeerden en verder allen die geïnteresseerd zijn voor de geestelijke problemen van onze tijd. Om dat het ons inleidt in een denkwereld waar we alleen maar ons voordeel mee kunnen doen -- terwijl het misschien zelfs een sleutel zou kunnen zijn tot een zeer belangrijke eigen Nederlandse traditie, die hier in een fris gewaad tot ons komt.

Als u het moet bestellen: de uitgeverij is gevestigd 39 Bedford Square, London W.I.

H.R.R.

DE REDACTIE ONTVING

Anne de Vries, De tien geboden;
Anne de Vries, Het onze Vader. Uitgave J. H. Kok N.V. te Kampen Prijs per deeltje f 2,35.

In de serie „kleine Bijbelboekjes voor de kleuters”, waarvan wij al enkele deeltjes eerder aankondigden en aanbevalen in ons blad zijn nu deze twee deeltjes verschenen.

Ook deze boekjes kunnen we van harte aanbevelen. In een taal, die de kleuters inderdaad kunnen begrijpen worden zowel de tien geboden als het onze Vader verklaard. Het is een benijdenswaardige gave zo tot de kleintjes te kunnen spreken.

Hij verklaart niet alleen de tekst, maar hij zegt er ook bij dat niemand van de mensen de geboden Gods houdt. Alleen de Here Jezus wel. „Die heeft God zo lief gehad, dat Hij nooit ongehoorzaam geweest is. Die heeft ons zo lief gehad, dat Hij voor ons is gestorven..... En daarom wil God ons al onze zonden vergeven, zo maar, zonder straf, als we Hem er om vragen. Dan is het net alsof we nog nooit kwaad hebben gedaan! Is dat niet heerlijk?”

Een boodschap niet alleen voor kleuters, maar evenzeer voor alle grote mensen. De boekjes zijn fraai uitgegeven en geïllustreerd.

A.

Joop van de Weg, Doortje, Dick en Doedeltje. Uitgave van „De Vuurbaak”. Groningen.

Het is een voorlees-vertelling ook voor kleuters.

Voorzover ik het kan beoordelen zullen de kleintjes er ook geboeid naar luisteren. Wat me opviel bij het lezen was dat de ouders van de kinderen, die in deze vertelling voorkomen, zich financieel zo veel kunnen permitteren. Dat moet voor de kleintjes, uit gezinnen, waar dat niet het geval is, soms wel moeilijk te verwerken zijn. Niet ieder ouderpaar, ook niet ieder grootouderpaar, kan op verjaardagen aankomen met geschenken van f 20,—. Maar afgedacht daarvan is het een goede, en ook vaak leuke vertelling.

In het exemplaar dat wij ontvingen, zijn twee bladzijden onbedrukt gebleven.

Het bandontwerp en de illustraties zijn van Jaap Kramer. De winkelprijs is f 2,95 en de ledenprijs f 2,40.

A.

EEN KERKGEBOUW SCHEURT

U vraagt zich natuurlijk af „Wat heb ik daarmee te maken?”. Er scheuren wel meer kerkgebouwen in Nederland. Maar dit betreft wel een heel bijzonder kerkje. Het is namelijk het gebouwtje waar Uw Bantoe-broeder en -zuster des zondags bijeenkomen in het Bantoe-reservaat Nqutu in Zuid-Afrika.

Zij hebben zelf geen geld voor herstel en kijken daarom vol vertrouwen naar hun rijkere broeders en zusters in het welvarende Holland.

Onze zendeling, Ds. Kurpershoek, heeft enige weken geleden in dit blad reeds een beroep op U gedaan, met als resultaat f 965,—. Er is echter een bedrag van tenminste f 4.000,— nodig.

Het herstel is al begonnen. U laat Uw Bantoe-broeder natuurlijk niet in de steek. Als U denkt aan de miljoenenaktie van enige maanden geleden, dan is het bedrag dat thans van U wordt gevraagd niet noemenswaardig. U bent het zo weer vergeten. Vergeet U echter niet Uw gave vandaag nog over te maken op girorekening 55.10.39 t.n.v. Geref. Kerk (vrijgem.), zendingscommissie, Haarlem.

Inmiddels hartelijk dank aan degenen, die reeds een gift overmaakten. Hieronder volgt een

eerste verantwoording van de tot nu toe ontvangen bedragen: M.N.B. te V. 5,—; M.R. te D.H. 25,—; G.J.A. te A. 80,—; D.d.V. te K.Z. 25,—; A.B. te A. 25,—; M.J.M. te A. 10,—; J.G.d.W. te D. 75,—; J.M.B.-V. te R. 15,—; L.d.B. te 's-Gr. 20,—; H.J. te R. 25,—; H.K.-S. te U. 25,—; F.V. te S. 10,—; J.M.M. te H. 5,—; M.B. te G. 5,—; A.v.W. te U. 100,—; W.Z. te A. 10,—; G.O. te 's-Gr. 20,—; E.C.N.K. te A.R. 25,—; T.B. te U. 100,—; H.d.V. te L. 10,—; H.D.v.W. te A. 100,—; F.G. te E. 5,—; S. te E. 10,—; F.v.D. te H. 100,—; P.N. te d.H. 10,—; K.F. te E. 10,—; J.H.v.H. te Z. 10,—; R.M.R. te A. 10,—; M.A.B. te R. 10,—; dia-avond Ad.-W. 95,—.

De zendingscommissie van Haarlem

HULPBEHOEVENDE STUDENTEN

Zesde verantwoording

De maandag, 27 mei, begon met het kleine geld waarom ik had gevraagd. In mijn brievenbus lag 's avonds een zwaargeladen envelop met kleingeld: veertig kwartjes en een best briefje!

Dinsdag begon het weer met groot geld: f 172,—! Aldus verdeeld: f 32,— van een oude kennis (367885), het 'oud' ziet niet op de leeftijd en het nummer niet op de kennis, maar op haar girorekening, het bedrag werd gelapt op een visite op 18-5-'68; J.v.d.S. te s-Gr. (491379) f 5,—; f 100,— van M.G.v.d.G. te R., die het bepaald zond als medicament (via 709); f 5,— van G.J.S. te Z. (940531); f 10,— van J.P. te Z. (1013493) en f 20,— van Z.v.D. te E. (1155423). Dat was een dolle dinsdag!

Ook woensdag was weer goed: f 30,—. Aldus: f 5,— van J.E.W. te V. en f 25,— van een vriend uit het buitenland: N.N.

Donderdag bracht f 60,—: J.J. te Vr. (259089) f 5,—; W.C.A.S. te R. f 10,— (446872); F.v.G. te U. (724560) f 10,—; A.v.d.P. (825999) te A. f 10,— („een kleintje!) en f 25,— van H.v.d.Z. te H. (827037).

Daar in verband met tweede Pinksterdag de kopij op tijd weg moet, sluit ik deze zesde verantwoording thans af met een weektotaal van f 262,—.

Hartelijk dank!

En: aanbevolen. Groot en klein geld welkom op giro 903391 t.n.v. G. Visee, Vloeddijk 113, Kampen.

VIJFDE VERANTWOORDING GIFTEN
BIJBELS VADER VAN DEN BERG

Op dinsdag 28 mei kwam er bij mij binnen: S.v.W. te R. (1307764) 5,—; W.v.D. te 's-Gr. 5,—; E.H.Z. te M. (556767) 10,—; H.W. te S. (864136) 10,—; P.D. te K. (1216456) 10,—; G.S. te L. (302171) 10,—; H.v.V. te L. (275683) 10,—; C.C.V. te R. (111599) 10,—; H.v.W. te G. (898498) 25,—; A.Z. te C. (929114) 50,—; Mej. L.v.O. te V. 75,—; Mej. C.A.K. te Z. (688218) 100,—. Totaal 320,—.

Woensdag 29 mei: J.v.d.S. te 's-Gr. (491379) 5,—; K.v.d.H. te C.I.J. (631530) 10,—; Fa. B. te A. (926493) 10,—; N.J.N.J. te I.J. (810896) 10,—; Mej. Y.H. te G. (943562) 10,—; P.P.G. te A. (1021933) 10,—. Totaal 55,—.

De donderdag bracht van A.v.d.B. te D. (36023) 5,—; H.v.d.B. te Z. (907148) 5,—; A.W. te E. (129755) 5,—; M.G.K. te D. (1294005) 10,—; L.G. te P. (1069338) 10,—; C.J.K. te Z. 25,—. Totaal 60,—.

Vrijdag: H.J.S. te H. (5180) 5,—; Mej. H.J. te R. (168495) 10,—; M.v.Z. te A. (901727) 10,—; C.v.A. te S. (359604) 25,—. Totaal 50,—.

Zaterdag: L.d.R. te R. (314665) 5,—; H.V. te K. (1240951) 7,50; R.S.v.d.V. te V. (437374) 10,—; J.C.B. te S. (136309) 25,—; J.K. te G. (943441) 25,—. Totaal 72,50.

We eindigden vorige week met een totaal van f 2.791,—. Daar komt dus bij f 320,— plus f 55,— plus f 60,— plus f 50,— plus f 72,50. Totaal tot en met zaterdag 1 juni f 3.348,50.

Hartelijk dank! Giften voor dit doel kunnen gestort worden op giro 59480 van de Amro Bank N.V. te Schoonhoven t.g.v. H. Amelink, met als bijschrift „Bijbels voor br. v. d. Berg”.
A.

KERKNIEUWS

Beroepen te Zutphen in de vacature van ds. J. C. Janse, ds. B. de Vos van Ten Boer.

Ds. E. Teunis. Drs. E. Teunis, beroepen predikant te Rotterdam-Pernis, nam op zondag 19 mei jl. afscheid van zijn gemeente te Monster. In de laatste dienst des Woords, die door hem als

predikant van deze gemeente werd geleid, beediende hij het Woord uit Judas 20-21.

Ds. H. M. Ohmann. Na op zondag 12 mei afscheid te hebben genomen van zijn gemeente te Hoek met een preek over Efeze 1:7b-10, werd ds. H. M. Ohmann op 19 mei j.l. bevestigd als predikant te Dokkum. Zijn bevestiger, ds. A. Duits van Zwagerveen-Zwaagwesteinde bediende bij deze gelegenheid het Woord uit 2 Timotheus 2:19. In de middagdienst deed ds. Ohmann intrede in zijn nieuwe gemeente met een preek over Jesaja 6.

„Classis Amsterdam”. De kerkeraad van Halfweg heeft zich met een oproep tot reconstructie van de classis Amsterdam gericht tot de kerken in dat ressort. Hij roept de classis-kerken op zich los te maken van het classis-besluit, waarin werd uitgesproken, dat „zij geen enkele reden heeft om de trouw aan Schrift en belijdenis van ds. Schoep in twijfel te trekken”.

De afscheidingen, zoals die hebben plaatsgevonden in Amsterdam-C en Amstelveen acht de kerkeraad van Halfweg overeenkomstig art. 28 N. G. B.

Hij heeft de kerken in het classicaal ressort van Amsterdam opgeroepen tot een gereconstrueerde classis-vergadering op 15 juni a.s. te houden.

ADRESSEN

Maassluis: diakonie: J. T. Leichtenberg, Nijverheidsstraat 6a, tel. (01899) 3935. **Wormerveer:** scriba: br. D. Dirkmaat, de Wetstraat 2. **Voorburg:** scriba: br. J. Leder, Zwartelaan 12, tel. (070) 863148.

ISRAËL HET UITVERKOREN VOLK EN ZIJN ZEVENTIG WEKEN VAN DAN. 9:24.

Zijn betekenis in de Raad Gods
door H. W. den Haring.

Wat gaat er binnenkort gebeuren in het Midden-Oosten met Israël en Jeruzalem?

De H. Schrift geeft het antwoord!

Toezending direkt na ontvangst van slechts f 1,50 op giro 346974 t.n.v. Comité tot verbreiding van de Waarheid der Schriften, Rotterdam, Adm. Raephorststraat 20b.

TE KOOP

KORTE VERKLARING DER H.S.

Billijke prijs.

Brieven onder no. 7668 bureau „Opbouw”, Slotlaan 220, Zeist.

Wie wil twee LEERLING-VERPLEEGSTERS aan

ONGEMEUBILEERDE WOONRUIMTE

helpen voor de periode van september '68-juli '69, te Rotterdam (lieft omgeving Heemraadssingel).

Mej. P. C. Verhey, Fred. v. Blankenheimstraat 17, Amersfoort (event. tel. 070-663134).

BEJAARD ECHTPAAR

vraagt in direkte omgeving van Enschede D.V. van 13 tot 27 juli a.s. bij een br. of zr. PENSION met twee aparte slaapkamers. Benedenhuis gewenst.

Brieven met opgave van prijs onder no. 276 bureau „Opbouw”, Slotlaan 220, Zeist.